

Ardian AHMEDAJA*

MUZIČKE TRANSFORMACIJE KAO OBILJEŽJA KULTURNOG IDENTITETA: KLAPSKO PJEVANJE U CRNOJ GORI

U okviru istraživačkog projekta *Višeglasno pjevanje na Balkanu i Mediteranu* koji je realizovao Institut za istraživanje na polju narodne tradicionalne muzike i etnomuzikologije Bečkog univerziteta za muziku, terenska istraživanja su sprovedena od aprila do maja 2006. godine u Crnoj Gori. Ovo je bilo neophodno jer su lokalne muzičke kulture u ovoj zemlji, a posebno one koje su povezane sa višeglasnom muzikom, još uvijek gotovo nepoznate međunarodnoj istraživačkoj zajednici.

Tokom prvog direktnog kontakta sa svakodnevnom muzičkom praksom u Crnoj Gori, moj kolega Paolo Vinati i ja bili smo veoma zadovoljni kada smo upoznali prof. Dobrilu Popović iz Crnogorskog ministarstva kulture. Informacije i kontakti sa narodnim muzičarima koje nam je obezbijedila bili su veoma korisni. Stoga bih želio da se zahvalim prof. Popović na njenoj velikodušnoj pomoći!

Među nekoliko muzičkih repertoara na koje smo naišli 2006. godine, *klapsko pjevanje* je bilo od posebnog značaja zbog sljedećih razloga:

1. Prvenstveno zbog toga što smo se posebno koncentrisali na višeglasnu muziku i prije svega, na višeglasno pjevanje. Klapsko pjevanje je, u ovom kontekstu, veoma posebno.

2. Drugi razlog se ticao činjenice da je klapsko pjevanje u Crnoj Gori predstavljalo praksu koja je bila u fazi uspostavljanja u nekoliko mjesta koje smo mogli posjetiti. Fokusiranje na muzičke prakse dok su u fazi uspostavljanja omogućava bolji uvid u izgradnju obilježja kulturnog identiteta u lokalnim zajednicama 'iznutra'. Ovo je bila druga značajna tema na koju smo se fokusirali.

---

* Samostalni postdoktorski istraživač, Institut za istraživanje na polju narodne tradicionalne muzike i etnomuzikologije, Univerzitet za muziku i glumu u Beču

rali. Pored toga, ova perspektiva nam omogućava da lakše prepoznamo i razlikujemo obilježja novih i već utvrđenih praksi.

3. Treći razlog je učešće različitih generacija u svakodnevnoj praksi klapskog pjevanja, što nije uvijek slučaj kada je riječ o repertoarima lokalnih muzičkih kultura.

4. Činjenica da mladi ljudi imaju ključnu ulogu u ovoj praksi je još jedan razlog od značaja za istraživanje. Ovaj trend se kosi sa mišljenjem da su 'mlađe generacije više zainteresovane za konzumiranje muzike nego za njeno stvaranje'.

Ovo su bili neki od razloga koji su me motivisali da donesem odluku o odabiru klapskog pjevanja kao teme današnje prezentacije, nakon poziva da učestvujem na ovom sastanku. Drugi motivi se tiču činjenice da u mladoj zemlji kao što je Crna Gora pitanja kulturnog identiteta imaju ključan značaj. Kada su u pitanju klape, doživljaj osjećaja zbližavanja izvođača i publike u svakodnevnoj praksi omogućava bolje razumijevanje uticaja ljudi različitih društvenih slojeva na procese stvaranja muzike i lokalnog diskursa. Oba ova procesa su presudna u pogledu formiranja obilježja kulturnog identiteta.

Kada je riječ o razvoju ove vrste unutar klapskih grupa, postoje zajedničke osobine kao i razlike koje treba posmatrati u okviru pristupa muzici koja se izvodi. Najrasprostranjenija zajednička karakteristika je način na koji se svaka grupa trudi da uspostavi sopstveni repertoar. Ovo se dešava kroz nove aranžmane poznatih pjesama, kao i putem saradnje sa kompozitorima u cilju stvaranja novih muzičkih djela. Raznolikost pristupa vezana je za razlike u konceptu zvuka članova grupe i njegovoj realizaciji. Ovaj proces u velikoj mjeri određuje odabrani repertoar.

Pored repertoara, kreiranje posebnog zvuka obezbjeđuje muzičku identifikaciju svake grupe. Kulturna i profesionalna pozadina članova grupe jednako je značajna u ovom okviru. Stoga, poseban način osnivanja klapske grupe postaje bitan u procesu muzičke transformacije i formiranja obilježja kulturnog identiteta.

Radi detaljnije analize, želio bih da vam ponudim primjere iz rada tri klape, pri čemu je svaka iz različitog dijela Crne Gore.

1. KOTOR: „BOKA KOTORSKA”

U maju 2006. godine postojalo je 12 klapskih grupa u Crnoj Grupi, od čega su četiri bile u Kotoru. Jedna od grupa sa kojom smo stupili u kontakt zvala se „Boka Kotorska”. Grupu su činili muškarci i žene, što nije baš uobičajeno u drugim poznatim klapskim tradicijama, kao u Hrvatskoj, gdje je odvajanje muških i ženskih grupa dominantno. Vođa grupe je bila gospođa Mia Bulatović koja je studirala klavir u Firenci (Italija). Ona i drugi član grupe su bili je-

dini obrazovani muzičari. Ostali članovi su bili iz druge struke. Neki od njih nijesu znali da čitaju note i sve su učili napamet što oduzima mnogo vremena za izvođenje višeglasnog pjevanja. Sada ćemo čuti dio sa probe:

Primjer 1

Podgorica: „Boka Kotorska” (07. 05. 2006). VIDEO, M23: 32.31–33.12

Gospođa Bulatović nam je kazala da koriste repertoare iz Hrvatske. Međutim, grupa se trudila da izgradi svoj repertoar pa je tražila od kompozitora da napišu nove pjesme.

O pitanju efikasnih načina za uključivanje novih kompozicija crnogorskih kompozitora u repertoare klapa u Crnoj Gori u više navrata smo diskutovali sa nekoliko grupa sa kojima smo bili u kontaktu. Takođe, to je bila jedna od tema o kojoj se najčešće razgovaralo dan nakon klapskog festivala u Perastu 2007. godine. Crnogorski kompozitori su više puta tvrdili da im treba jača podrška kako bi njihova muzika bila prisutnija na repertoarima klapa u Crnoj Gori.

Diskusije kao što je ova pokazuju koliko je značajno klapsko pjevanje i njegova javna prezentacija za muzički život u Crnoj Gori.

Tokom aktivnosti iz 2006. godine takođe je bilo značajno čuti mišljenje izvođača o značenju klapa. Odgovor vođe klape „Boka Kotorska” bio je ‘da izgubimo vrijeme’ (*passare il tempo*), ‘zabava’ (*divertimento*), ‘zadovoljstvo pjevanja’ (*soddisfazione di cantare*). Na pitanje o tome šta je neophodno da bi se jedna grupa smatrala klapom, odgovor je bio: ‘Potrebno je postići tipičan zvuk, ne bilo kakav zvuk... To morate imati u krvi.’

Slična mišljenja su se mogla čuti od drugih klapa. Bitno je da ovi stavovi povezuju klape sa mnogim drugim, već uspostavljenim, muzičkim praksama u svakodnevnom životu. Stoga, oni jasno pokazuju da se klape smatraju dijelom svakodnevne muzičke prakse u Crnoj Gori.

2. PODGORICA: „ASSA VOCE”

U Podgorici smo upoznali pjevače iz grupe „Assa voce”. Vođa grupe, gospodin Ilija Dapčević, bio je direktor Muzičke škole u Podgorici. On je bio jedini obrazovani muzičar u grupi. Ostali članovi grupe su bili različitih zanimanja, uključujući inženjera, menadžera, frizera itd.

„Assa voce” je osnovana 2001. godine kao muški kvartet. Može biti do devet izvođača, a učestvuju i dvije pjevačice. Prateći instrumenti se takođe koriste kada je to potrebno. Na repertoaru su imali od 80 do 100 pjesama iz Pod-

gorice i drugih krajeva Crne Gore, kao i iz Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Italije i Rusije.

Članovi grupe se trude da kreiraju sopstveni zvuk kroz aranžman pjesama. Po njihovom mišljenju, umjetnost aranžmana koji im se dopada leži u posebnim, skladnim transformacijama. Ova tvrdnja ukazuje na to koliko su bili precizni kada je riječ o procesu muzičke transformacije repertoara koji su odabrali.

Njihova želja za preciznošću je bila primjetna i na probama. Sada ćemo čuti dio pjesme u kojoj ćerka moli majku da joj ne dozvoli da se uda za nekog ko živi daleko. Pjevači su bili nezadovoljni prethodnim pokušajima pa su probali ponovo:

Primjer 2

Podgorica: „Assa Voce” (05. 05. 2006). VIDEO, M22: 44.32–45.20.

Takođe je bilo interesantno čuti mišljenje člana grupe o terminu klapa: „Klapa može biti *banda kriminalaca, lobi, klan ili grupa za zajednički rad.*”

Primjer 3

Podgorica: „Assa Voce” (05. 05. 2006). VIDEO, M23: 5.40...

3. ULCINJ: „KLLAPA ULQINI”

Bio sam veoma iznenađen kad sam saznao da u Ulcinju postoji klapa koja je osnovana 1980. godine. Zove se „Kllapa Ulqini”. Njeni članovi su Albanci iz Ulcinja, a čine je muškarci koji su stariji od članova prethodno pomenutih klapa.

Repertoar grupe se zasniva na poznatim pjesmama iz Ulcinja i drugih krajeva Crne Gore, kao i iz Albanije. Nove kompozicije se takođe uključuju na repertoar.

Izvođenje sa pratećim instrumentima se vrši uz mandoline i gitare. Pjevači su nam kazali da ovi instrumenti nijesu tipični za muzičku tradiciju Albanaca, ali su neophodni za muziku koju izvode.

Sada ćemo čuti dio ljubavne pjesme koju izvodi jedna albanska grupa, a zatim „Kllapa Ulqini” kako bismo zapazili određene transformacije (instrumenti, stihovi pjesme, tempo, harmonija).

PRIMJER 4:

CD „*Këngë Shkodrane*” (Songs of Shkodër), track 9.

PRIMJER 5:

„Kllapa Ulqini”, VIDEO, M20, 29.30–30.54

Ovaj primjer pokazuje da je doprinos klapskih grupa koje potiču iz etničkih manjina povezan sa višestrukom kulturnom pozadinom koja zahtijeva posebne načine muzičke transformacije. U skladu sa tim se obogaćuje raznolikost klapskog pokreta u Crnoj Gori.

Druge teme za diskusiju u ovom kontekstu tiču se uloge kulturnih identiteta u interakciji između većinskog stanovništva i manjina, uloge globalnih kulturnih industrija u produkciji i dejstvu muzike unutar i izvan lokalnih zajednica, kao i uloge Evropske unije i kretanja kapitala, rada i kulture našeg vremena.

NEKOLIKO ZAKLJUČAKA

Transformacija muzike koju smo čuli je esencijalna u svim pomenutim primjerima. Način na koji se ova transformacija vrši i na koji je prezentovana predstavlja veliki dio individualnosti grupe. Takođe, značajan faktor u ovom kontekstu je poseban zvuk koji obezbjeđuje muzički identitet svake grupe. S obzirom na to da ove grupe postaju poznate u mjestima gdje su locirane i da utiču na tamošnju svakodnevnu muzičku praksu, one istovremeno postaju bitni faktori muzičkog i kulturnog identiteta ovih mjesta i šire.

Još jedno obilježje koje klapsko pjevanje čini interesantnim za mnoge pojedince jeste činjenica da omogućava obrazovanim i amaterskim muzičarima da zajedno stvaraju muziku i uživaju u zadovoljstvu pjevanja.

Na ovaj način se izvođači i publika iz različitih društvenih slojeva zbližavaju, i utiču na procese lokalnog dikursa koji su presudni za formiranje obilježja kulturnog identiteta.

Ardian AHMEDAJA

MUSICAL TRANSFORMATIONS AS A CULTURAL IDENTITY FEATURE:
KLAPA SINGING IN MONTENEGRO

Summary

Focusing on musical practices while they are being established, helps to perceive the building of cultural identity characteristics within local communities from the „inside”. This perspective also allows to recognize and distinguish the features of new and of already confirmed practices more easily.

Klapa singing is a relatively new phenomenon in Montenegro. Nevertheless, it is developing into a significant feature of cultural identity in urban centres of the country. The pleasure of singing in company brings performers and audiences closer together. It is remarkable that both performances on stage and those at get-togethers are joined by people of different generations, who consequently influence the processes of music making and those of local discourse.

Klapa groups, for their part, try to establish their own repertoires through new arrangements of well-known songs as well as by encouraging composers to create new works. A further goal is the achievement of a distinctive sound, which ensures every group the musical identification. Therefore, musical transformations are very significant for the cultural identity of local communities for which klapa singing is becoming part of everyday musical practices.